

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Цубера Н. І., студ. (гр. ЛА-73, ФЛ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

Анотація. Робота присвячена визначенню способів та особливостей перекладу англійської термінології охорони праці. Визначаються основні складнощі, які виникають при відтворенні українською мовою термінології досліджуваної галузі.

Ключові слова: термін, охорона праці, перекладацькі трансформації, труднощі перекладу.

Abstract. The work is devoted to the definition of methods and features of translation of English terminology of labor protection. The main difficulties that arise when reproducing the terminology of the studied field in the Ukrainian language are determined.

Keywords: term, labor protection, transformations in translation, difficulties in translation.

Вступ. Протягом останнього десятиліття особлива увага громадськості зосереджена на захисті прав працівника та на галузі охорони праці в цілому. Сприяння зростанню ефективності роботи за допомогою покращення умов праці та підвищенню безпеки на робочих місцях є пріоритетним завданням установ та уряду багатьох країн світу. Міжнародний обмін досвідом та комунікація з представниками інших країн зумовлює неабиякий інтерес до перекладу документів у сфері охорони праці. Переклад термінів цієї галузі неодноразово привертав увагу лінгвістів протягом довгого періоду, однак питання залишається достатньо невисвітленим, що і зумовлює актуальність даного дослідження

Метою даного дослідження є визначення способів перекладу термінологічних одиниць охорони праці з англійської на українську мову. Методика дослідження способів перекладу термінології охорони праці передбачала використання зіставного та описового методів.

Специфічні відмінності термінологічних одиниць та особливості їх перекладу у науково-технічних текстах були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, серед яких варто зазначити В. Карабана, Т. Кияк, В. Комісарова, В. Виноградова, Л. Черноватого тощо. Особливу увагу перекладу термінів охорони праці приділив Н. Андрейчук. Дослідники активно займаються створенням галузевих словників та питанням стандартизації термінів, цим самим сприяючи співпраці між фахівцями України із закордонними.

Методики, матеріали і результати досліджень. В рамках проведеного нами дослідження ми проаналізували шляхи відтворення термінологічної відповідності на прикладах перекладів англійських термінів з охорони праці українською мовою. Тексти охорони праці містять у собі низки термінів, що

стосуються законодавчих, правових та організаційних питань охорони праці, а також санітарно-гігієнічних заходів та засобів збереження здоров'я та працездатності людей.

Результати проведеного дослідження показали, що найбільш поширеним способом перекладу термінів у галузі охорони праці є описовий переклад. При перекладі описовий переклад застосовується у випадку, коли лексична одиниця мови оригіналу потребує певного опису чи пояснення у мові перекладі, і тоді вона замінюється словосполученням, яке краще передаватиме зміст цього слова. Використання описового способу перекладу зумовлено бажанням пояснити термін, який ускладнений лінгвоетнічними бар'єрами. Переклад цим способом спричиняє громіздкість та багатослівність у мові перекладу [5, с.184]. Наведемо приклади використання цього прийому при перекладі термінів з охорони праці:

При перекладі терміну «*radiogenic cancer*» використовується описовий переклад, тому це термін перекладається як «*рак, спричинений радіоактивним впливом*». Цей метод перекладу застосовується з метою прояснити інформацію і вказати причини утворення раку, а не його характеристику. До термінів, перекладених цим способом належать і інші, серед яких:

uranium miner – шахтар, що працює на урановій копальні;

wage replacement – компенсація в розмірі заробітної плати;

wage and hour division – розподіл годин роботи та заробітної платні [1].

Особливу увагу слід звернути на переклад термінів охорони праці за допомогою калькування, що передбачає відтворення комбінаторного складу слова (словосполучення), коли відповідником слова мови оригіналу обирається перший за порядком відповідник у словнику мови перекладу. Його можна застосовувати тільки у тому випадку, коли утворений відповідник не порушує норм мови і сполучуваності слів в українській мові. Перекладу таким способом піддаються терміни:

industrial injury – виробнича травма;

regulating clock – регулятивний годинник;

occupational disease – професійне захворювання;

occupational hazard – професійний ризик;

production sanitation – виробнича санітарія [1].

Трансформація додавання використовується з метою правильної передачі змісту інформації, яка перекладається, і передбачає внесення додаткових лексичних одиниць, що відсутні у мові оригіналу, у мову перекладу [3, с.308]. Ця трансформація використовується при перекладі наступних термінів:

sufficient heat – достатній рівень тепла;

take the precautions – вживати запобіжних засобів;

vital substances – життєво важливі речовини [1].

Не менш поширеним способом перекладу термінів охорони праці виявилось опущення надлишкових елементів. Опущення, на противагу трансформації додавання, полягає у вилученні слова з точки зору адекватності перекладу. Слова, що вилучаються часто є семантично надлишковими.

Англомовним термінам притаманне використання тавтології чи парних синонімів, саме з цією метою при їх перекладі на українську мову застосовується ця трансформація [3, с.311]. Так, цим способом перекладений термін «*anti-glare safety glasses*» – «антиблікові окуляри», у якому опущенню піддається слово *safety*, що пов'язано з тим, що окуляри і так передбачають в собі функцію захисту для очей. За таким самим принципом перекладається термін «*self-sustaining reaction*» – *самостійна реакція*, «*ability to work*» – «працездатність» [1].

Заміна – це граматична трансформація, суть якої полягає у зміні частин мови, членів речення, форми слів тощо. Вона застосовується у тому випадку, коли збереження форми слова чи речення, що перекладається, порушує граматичні правила у мові перекладу [3, с.313]. Цей прийом застосовується при перекладі окремих англійських термінів охорони серед яких, наприклад, найяскравішим прикладом є «*spontaneous ignition* – самозаймання».

Численну групу термінів охорони праці займають терміни, при перекладі яких застосовується граматична перестановка. Суть такої трансформації як перестановка полягає у переміщенні мовних елементів при перекладі. Причиною застосування такої трансформації є, відмінності порядку слів української та англійської мов, що пов'язано з приналежністю англійської мови до аналітичних мов, тоді як українська мова відноситься до синтетичних. У межах дослідження ми виділили 4 групи термінів охорони праці, що перекладаються за допомогою цієї трансформації:

- 1) двоскладові терміни, що перекладаються за схемою $A+B=B+A$;
- 2) трьохскладові терміни, що перекладаються за схемою $A+B+C=A+C+B$;
- 3) терміни охорони праці, що перекладені за принципом $A+B+C=C+A+B$;
- 4) терміни охорони праці, що перекладені за принципом $A+B+C=C+B+A$.

У таблиці 1, наведеній нижче, зазначені приклади термінів, що перекладаються граматичною перестановкою на основі виділених груп:

Таблиця 1

Схема перекладу	Англійський термін	Переклад терміну українською
1	2	3
$A+B=B+A$	air density	щільність повітря
	air ionization	іонізація повітря
	muscle rigidity	задубіння м'язів
	beryllium sensitivity	чутливість до берилію
$A+B+C=A+C+B$	adjusting the light source	регулювання джерела світла
	adjustable contrast settings	регульовані параметри контрастності
	burning agent sand irritants	опікові та подразнювальні речовини

1	2	3
A+B+C=C+A+B	airflow direction	напрямок повітряного потоку
	blood supply organs	органи кровопостачання
A+B+C=C+B+A	radiant heat flux	потік теплого випромінювання
	skin and muscle vasoconstriction	звуження судин м'язів та шкіри
	indoor air temperature	температура повітря у приміщенні

Менш вживаним способом перекладу термінів у галузі охорони праці є генералізація, суть якої полягає у тому, що слово вужче за значенням замінюється більш загальним словом. Однак варто зазначити, що такий прийом передбачає втрату певної частки інформації, що є критичним при перекладі термінів. Тому переклад цим прийомом є одним з найменш значущих. До прикладу, термін «*medical coverage*» перекладається як «*медичне страхування*». Слово *coverage*, як зазначено у Оксфордському словнику, означає суму, що покривається договором страхувального полісу [7], тоді як в українському словнику слово «страхування» трактується як «Форма відшкодування збитків за рахунок страхового фонду окремим особам чи установам» [2, т. 9, с. 757]. Іншими прикладами застосування цього прийому при перекладі термінів є наступні:

Halt of lungs and heart functions – *припинення роботи легенів та серця*;

Marginal return – *гранична віддача* [1].

Конкретизація застосовується при відмінностях характеристик словникових відповідників певного слова чи словосполучення вихідної мови і мови оригіналу. Таким чином, широка за значенням лексична одиниця мови оригіналу замінюється на одиницю, вужчою за значенням у мові перекладу. Часто таким прийомом перекладаються терміни, у яких можна помітити слова із широким розмитим значенням [3, с.300]. Використання цього способу перекладу можна помітити при перекладі наступних термінів: «*gravity tank*» – «*водонапірний резервуар*», у якому слово *gravity* конкретизується як водонапірний, оскільки слово гравітаційний має більш загальне значення. Конкретизація вжита і при перекладі терміну «*young workers*» – «*недосвідчені працівники*», яким позначається не юність працівників, а їхня недосвідченість у роботі [1].

Найменш численну групу термінів становлять терміни, що відтворюються антонімічним перекладом, суть якого полягає у заміні лексичної одиниці мови оригіналу на протилежне за значенням слово чи словосполучення у мові

перекладу, при цьому зміст одиниці має залишатися таким самим. Причина застосування антонімічного перекладу пояснюється різними мовними картинами світу та відмінністю національної свідомості англomовних країн світу та України [6]. Термін «*gas mask*» – «*протигаз*» передається антонімічним перекладом через відмінну специфіку сприйняття носіїв англійської та української мов. Так, носії англійської мови під цим терміном розуміють індивідуальний спосіб захисту (маску), тоді як носії української мови зосереджують свою увагу на функції цього пристрою (протидіяти потраплянню газу в організм людини). Іншим прикладом застосування цього прийому перекладу є термін «*smoke control system*» – «*система протидимного захисту*» [1].

Отже, у даній статті ми визначили основні способи перекладу термінології з охорони праці і таким чином з'ясували, що найбільш вживаним способом перекладу заголовків є описовий спосіб та калькування, що зайняло 22,9% і 20% відсотків відповідно. Рідше використовувалася граматична перестановка – 17,2 %, опущення – 8,5% та додавання – 8,5%, генералізація – 8,5%. Найменш вживаними прийомами перекладу виявилися антонімічний переклад – 5,7% , конкретизація – 5,7% та заміна – 2,8%

Науковий керівник: Арламов О. Ю., к.т.н., доц. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

Література

1. Андрейчук Н. І., Кіт Ю.В., Шибанов С.В., Шерстньова О.В. Охорона праці: навч.посібник. МОНМС України, Нац. ун-т "Львів. політехніка", Львів, 2012. 273 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. Київ: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську, навчальний посібник-довідник / В. І. Карабан, Дж. Мейс. Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.
4. Кияк Т. Р. Основи термінотворення. / Т. Р. Кияк, А. С. Дьяков, З. Б. Куделько. Київ: Наукова думка, 2000. 206 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учебник / В. Н. Комиссаров. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
6. Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська термінологія. Київ: Український інститут лінгвістики і менеджменту, 2002. 76 с.
7. Oxford dictionary [online] URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>